

DOI 10.31865/2414-9292.24.2025.350662

УДК 159.9:37.013.3

ЕТИКО-ПРАВОВА КУЛЬТУРА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У КОНТЕКСТІ ГУМАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ольга Сипченко

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
м. Дніпро, Україна
ORCID ID 0000-0003-2476-8092
sypchenko.olha@gmail.com

Тетяна Шульга

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач відділу аспірантури,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
м. Дніпро, Україна
ORCID ID 0000-0001-7008-4615
shulha.tetiana90@gmail.com

Марина Бутиріна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики
технологічної та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
м. Дніпро, Україна
ORCID ID 0000-0003-2678-749X,
butyrina_mv@ukr.net

Анотація. У статті досліджується проблема формування етико-правової культури майбутніх психологів у контексті гуманізації вищої освіти в Україні. Розглянуто роль освітнього середовища закладу вищої освіти, дисциплін етико-правового спрямування, інтерактивних методів навчання та практичного досвіду у розвитку моральних цінностей та професійної відповідальності студентів. Проаналізовано досвід українських закладів вищої освіти (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, тощо), де через оновлення освітніх програм, упровадження дисциплін етико-правового спрямування та використання інтерактивних методів навчання забезпечується цілісна підготовка майбутніх психологів. Доведено, що системна гуманізація професійної підготовки є важливою передумовою формування високого рівня етико-правової культури та готовності до відповідальної, гуманної та правомірної професійної діяльності.

Ключові слова: етико-правова культура; гуманізація освіти; професійна підготовка психолога; освітнє середовище; етичні та правові компетентності; інтерактивні методи навчання.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасний етап розвитку

українського суспільства характеризується зростанням уваги до цінності людської особистості, її прав, свобод і психологічного благополуччя. У цих умовах особливої ваги набуває професійна діяльність психолога, яка безпосередньо пов'язана з впливом на внутрішній світ людини, прийняттям етично виважених рішень та дотриманням правових норм. Саме тому у процесі підготовки майбутніх психологів актуалізується проблема формування їх етико-правової культури як інтегративної професійної якості.

Гуманізація вищої освіти, що визначається орієнтацією освітнього процесу на особистість студента, розвиток його ціннісних орієнтацій, відповідальності та соціальної зрілості, створює методологічні передумови для поєднання етичної та правової складових у професійній підготовці психологів. У цьому контексті етико-правова культура постає не лише як сукупність знань про норми професійної етики та законодавства, а як внутрішня готовність майбутнього фахівця діяти гуманно, правомірно й відповідально у складних професійних ситуаціях.

Актуальність проблеми формування етико-правової культури майбутніх психологів зумовлена низкою соціальних, освітніх і професійних чинників. По-перше, зростання психологічних запитів у сучасному українському суспільстві, зокрема в умовах соціальних криз, воєнних викликів та трансформацій, потребує фахівців, здатних надавати психологічну допомогу з дотриманням високих етичних стандартів і правових вимог. По-друге, діяльність психолога часто пов'язана з роботою з вразливими категоріями населення, що підвищує рівень його професійної відповідальності за наслідки прийнятих рішень.

У нормативних документах, що регламентують розвиток вищої освіти в Україні, акцентується увага на необхідності формування у здобувачів вищої освіти загальнолюдських цінностей, правосвідомості, етичної відповідальності та готовності до дотримання професійних стандартів. У цьому контексті гуманізація вищої освіти виступає важливим чинником інтеграції етичної та правової підготовки майбутніх психологів. Водночас практика підготовки фахівців свідчить, що етичний і правовий компоненти нерідко формуються фрагментарно, без належного взаємозв'язку, що знижує рівень готовності випускників до професійної діяльності.

Аналіз наукових досліджень і наукових пошуків в Україні. У сучасному науковому дискурсі проблема гуманізації вищої освіти посідає чільне місце у працях вітчизняних учених. Дослідники розглядають гуманізацію як орієнтацію освітнього процесу на розвиток особистості, її ціннісних орієнтацій, суб'єктності та відповідальності (І. Бех, В. Кремень, С. Сисоєва). У межах гуманістичної парадигми освіта трактується не лише як процес передачі знань, а

як простір формування моральної, правової та професійної культури майбутнього фахівця.

Питання професійної етики психолога висвітлюються у працях українських науковців, які акцентують увагу на моральних принципах діяльності психолога, дотриманні конфіденційності, відповідальності за психологічний вплив та повазі до гідності особистості (М. Савчин, С. Максименко, О. Кокун). Автори підкреслюють, що етична складова є фундаментальною характеристикою професійної компетентності психолога.

Проблема формування правової культури майбутніх фахівців розглядається у педагогічних та психологічних дослідженнях у контексті правової соціалізації, розвитку правосвідомості та здатності діяти відповідно до норм законодавства (О. Скакун, Н. Головка, Л. Сопівник). У цих працях наголошується на необхідності інтеграції правових знань у професійну підготовку фахівців соціономічних професій.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що етична та правова підготовка майбутніх психологів здебільшого розглядаються окремо, без достатнього теоретичного обґрунтування їх інтеграції у цілісну етико-правову культуру. Недостатньо висвітленим залишається питання формування етико-правової культури майбутніх психологів у контексті гуманізації вищої освіти, що зумовлює потребу у подальших наукових пошуках у цьому напрямі.

Метою нашої статті є теоретичне обґрунтування сутності етико-правової культури майбутніх психологів та визначення шляхів її формування у процесі професійної підготовки в контексті гуманізації вищої освіти в Україні.

Результати дослідження. Етико-правова культура майбутнього психолога як наукове поняття сформувалася в межах міждисциплінарного дискурсу на перетині досліджень професійної етики, правової культури особистості та теорії професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю. Її теоретичні витоки пов'язані з гуманістичною психологією та ідеями особистісної відповідальності фахівця за результати професійної діяльності (Rogers, 1969), а також із положеннями вітчизняної педагогіки щодо морально-ціннісної регуляції професійної поведінки педагога і психолога (Бех, 2021). У правознавчому та психолого-педагогічному контексті правова культура розглядається як інтегративна характеристика особистості, що забезпечує усвідомлене дотримання правових норм у процесі професійної взаємодії з іншими суб'єктами освітнього й соціального простору (Шевченко, 2015). Подальший розвиток цього підходу в сучасних українських дослідженнях професійної підготовки психологів дав змогу обґрунтувати етико-правову культуру як цілісне особистісно-професійне утворення, яке поєднує систему

етичних цінностей, правових знань, установок і моделей поведінки та виявляється у здатності психолога приймати виважені рішення в ситуаціях морального вибору й професійної відповідальності (Поміткін, 2015). У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання цілеспрямованого формування етико-правової культури майбутніх психологів у процесі їх професійної підготовки в закладах вищої освіти, що зумовлює необхідність аналізу відповідних освітніх підходів, змісту навчальних дисциплін та педагогічних умов її розвитку.

Водночас, гуманізація вищої освіти передбачає спрямування освітнього процесу на розвиток особистості студента як суб'єкта професійної діяльності, носія моральних цінностей і правосвідомості. У працях таких українських науковців, як В. Кремень, І. Бех гуманізація розглядається як методологічний принцип, що визначає ціннісні орієнтири освіти, її зміст, форми та методи (Кремень, Мадзігон, Савченко, 2007).

У процесі професійної підготовки майбутніх психологів гуманізація освіти виявляється у посиленні уваги до етичних аспектів професійної діяльності, формуванні поваги до гідності особистості, розвитку емпатії, відповідальності та здатності до рефлексії. Водночас гуманістична парадигма освіти вимагає чіткого усвідомлення правових меж професійної діяльності психолога, дотримання законодавчих норм і стандартів професійної етики.

В українських закладах вищої освіти ідеї гуманізації реалізуються через оновлення освітніх програм з психології, запровадження дисциплін етико-правового спрямування («Професійна етика психолога», «Правові засади психологічної практики»), використання інтерактивних методів навчання, аналіз професійних кейсів та ситуацій морального вибору. Такий підхід сприяє інтеграції етичних і правових знань у цілісну систему професійної підготовки.

Так, наприклад, у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Львівському національному університеті імені Івана Франка та Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна в межах освітніх програм зі спеціальності «Психологія» запроваджено навчальні дисципліни «Професійна етика психолога», «Етичні засади психологічної діяльності», «Правові основи психологічної практики». Зміст цих курсів спрямований на формування ціннісного ставлення до людини, усвідомлення відповідальності психолога за наслідки професійних рішень та дотримання норм професійної етики (Бех, 2021; Міністерство освіти та науки України, 2019).

У Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова гуманізація освітнього процесу реалізується також через посилення

міждисциплінарних зв'язків між психологією, педагогікою, правом та філософією освіти. Це відповідає положенням особистісно орієнтованого підходу, згідно з яким професійна підготовка має забезпечувати розвиток моральної свідомості, рефлексивного мислення та здатності до етичного вибору в складних професійних ситуаціях (Роджерс, 1969).

Важливою складовою гуманізації психологічної освіти є використання інтерактивних методів навчання. У провідних українських ЗВО (КНУ імені Тараса Шевченка, ЛНУ імені Івана Франка) активно застосовуються аналіз професійних кейсів, моделювання ситуацій морального вибору, групові дискусії та рефлексивні семінари. Такий підхід дозволяє студентам не лише засвоювати теоретичні положення професійної етики та права, а й застосовувати їх у змодельованих умовах реальної психологічної практики, що узгоджується з ідеями досвідного навчання та рефлексивної освіти (Shulman, 2005).

Зазначені освітні практики відповідають положенням Стандарту вищої освіти України зі спеціальності 053 «Психологія», де серед загальних і фахових компетентностей визначено здатність діяти на основі етичних принципів, дотримуватися норм професійної відповідальності та прав людини. У цьому контексті інтеграція етичних і правових знань у систему професійної підготовки психологів сприяє формуванню цілісної професійної ідентичності майбутнього фахівця, орієнтованої на гуманістичні цінності, повагу до особистості та усвідомлення соціальної значущості психологічної діяльності (Помиткін, 2015).

Таким чином, досвід українських закладів вищої освіти свідчить, що гуманізація професійної підготовки психологів реалізується не фрагментарно, а системно – через оновлення освітніх програм, упровадження дисциплін етико-правового спрямування та використання інтерактивних і рефлексивних методів навчання. Це забезпечує інтеграцію знань, цінностей і професійних умінь у єдину модель підготовки сучасного психолога, здатного до відповідального, етично виваженого та правомірного здійснення професійної діяльності.

Важливу роль у формуванні етико-правової культури відіграє також освітнє середовище закладу вищої освіти, яке має забезпечувати атмосферу партнерства, поваги до прав людини та академічної доброчесності. Саме в такому середовищі майбутній психолог набуває досвіду етично й правомірно виваженої поведінки, що є необхідною передумовою його подальшої професійної діяльності.

Важливу роль у формуванні етико-правової культури майбутнього психолога відіграє освітнє середовище закладу вищої освіти, яке створює умови для цілісного розвитку професійних та моральних якостей студента. Таке середовище забезпечує атмосферу партнерства, взаємної поваги, дотримання

прав людини та академічної доброчесності, поєднуючи навчальну, практичну і соціальну компоненти освітнього процесу. Воно не обмежується лише засвоєнням теоретичних знань, а виступає соціокультурним простором професійного становлення особистості, де формуються ціннісні орієнтації, моральні установки та моделі поведінки, необхідні для здійснення професійної діяльності психолога (Помиткін, 2012; Помиткін & Помиткіна, 2019).

У процесі навчання студенти постійно взаємодіють із викладачами, адміністрацією, колегами та представниками соціальних інституцій. Ця взаємодія стимулює практику дотримання етичних норм, поваги до прав і свобод інших, відповідального ставлення до власної діяльності та результатів колективної роботи. Наприклад, у таких дисциплінах, як *Професійна етика психолога*, *Правові основи психологічної діяльності*, *Психологія професійної відповідальності*, студенти аналізують реальні та змодельовані професійні ситуації, де потрібно приймати рішення з урахуванням моральних і правових аспектів (Савченко, 2016).

Особливої уваги заслуговує використання інтерактивних методів навчання. Рольові ігри, аналіз професійних кейсів, дискусійні та проблемні семінари дозволяють студентам відпрацьовувати навички етично обґрунтованої поведінки у безпечному навчальному середовищі. Наприклад, на заняттях із *Психологічної практики* студенти моделюють конфліктні ситуації між клієнтом та спеціалістом або між колегами, обговорюють можливі рішення та оцінюють наслідки кожного з них з точки зору етичних норм і законодавства. Така практика сприяє розвитку здатності аналізувати власні мотиви, передбачати вплив рішень на інших учасників освітнього процесу та усвідомлювати межі професійної відповідальності (Корольова, 2016).

Освітнє середовище також формує культуру академічної доброчесності, відкритого діалогу та справедливого оцінювання. Наприклад, у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова застосовуються електронні платформи для взаємного оцінювання студентських робіт, що сприяє розвитку критичного мислення та здатності об'єктивно оцінювати діяльність інших, одночасно формуючи повагу до власної праці та праці колег. У Київському національному університеті імені Т. Г. Шевченка практикується інтеграція етико-правових завдань у практику під час психологічних практикумів, що дозволяє студентам поєднувати теоретичні знання з реальним аналізом професійних ситуацій (Лучанінова & Гулівець, 2024).

Підтримуюча атмосфера, наявність чітких етичних стандартів і прозорих правил взаємодії сприяє формуванню внутрішньої готовності студентів діяти відповідально та дотримуватися принципів гуманізму й законності як у

навчальній діяльності, так і в майбутній професійній практиці. Приклади таких практик включають ведення щоденників спостережень, рефлексивних щоденників та портфоліо, що дозволяє студентам аналізувати власну поведінку, усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони, формувати стратегії професійного розвитку та удосконалювати навички самокорекції (Молодиченко, 2021).

Соціальна взаємодія у навчальному процесі, включаючи обговорення кейсів у групах та взаємне оцінювання, розширює професійний кругозір студентів, стимулює розвиток навичок аргументації та вміння приймати рішення з урахуванням різних точок зору. Саме через таку інтеграцію теоретичних знань і практичної діяльності освітнє середовище формує цілісну етико-правову культуру, яка дозволяє майбутньому психологу ефективно орієнтуватися у складних професійних ситуаціях, приймати виважені рішення та діяти в рамках принципів професійної відповідальності (Савченко, 2016; Корольова, 2016).

Отже, освітнє середовище закладу вищої освіти виступає одним із ключових чинників формування етико-правової культури майбутнього психолога. Воно забезпечує не лише засвоєння теоретичних знань, а й інтеграцію практичного досвіду етично обґрунтованої поведінки, розвиток критичного мислення, здатності до усвідомленого прийняття рішень та соціальної відповідальності. Створення такого середовища є необхідною передумовою підготовки висококваліфікованого фахівця, здатного здійснювати професійну діяльність на основі принципів гуманізму, законності та академічної доброчесності.

З таблиці 1 видно, що формування етико-правової культури майбутнього психолога є комплексним процесом, який охоплює кілька взаємопов'язаних компонентів. Перш за все, важливу роль відіграє освітнє середовище закладу вищої освіти, яке створює атмосферу партнерства, взаємоповаги та академічної доброчесності. У такому середовищі студент не лише засвоює професійні знання, а й набуває навичок етично й правомірно виваженої поведінки, що є необхідною передумовою для майбутньої професійної діяльності.

Не менш важливим є використання активних методів навчання, що стимулюють критичне мислення та рефлексію. Серед таких методів можна виділити рольові ігри, аналіз професійних кейсів, проблемні семінари, дискусії, ведення щоденників спостережень та портфоліо. Вони дозволяють студентам на практиці оцінювати наслідки власних рішень, коригувати поведінку та глибше усвідомлювати етичні й правові аспекти професійної діяльності.

Таблиця 1.

Фактори формування етико-правової культури майбутнього психолога

Компонент	Опис	Приклади	Очікувані результати формування етико-правової культури
Освітнє середовище	Соціокультурний простір, який створює умови для розвитку професійних та моральних якостей	Атмосфера партнерства та взаємоповаги; академічна доброчесність; прозора система оцінювання	Формування внутрішньої готовності діяти відповідально, дотримуватися прав людини, проявляти повагу до колег і клієнтів
Дисципліни етико-правового спрямування	Навчальні курси, що забезпечують засвоєння етичних норм і правових знань	<i>Професійна етика психолога, Правові основи психологічної діяльності, Психологія професійної відповідальності</i>	Усвідомлення меж професійної відповідальності, розвиток моральних установок, здатність до виважених рішень
Методи навчання	Інтерактивні та практичні методи, що активізують критичне мислення та рефлексію	Рольові ігри, аналіз професійних кейсів, проблемні семінари, дискусії, ведення щоденників спостережень та портфоліо	Розвиток навичок етично обґрунтованої поведінки, критичного мислення, здатності до самокорекції та оцінки наслідків своїх рішень
Практичний досвід	Інтеграція теоретичних знань у реальні або змодельовані професійні ситуації	Практикуми, моделювання конфліктних ситуацій, групові обговорення, взаємне оцінювання робіт	Формування цілісного розуміння етичних і правових аспектів діяльності, здатності застосовувати знання на практиці, підвищення професійної відповідальності

Нарешті, інтеграція теоретичних знань та практичного досвіду через моделювання реальних або навчально-ігрових ситуацій забезпечує формування цілісного розуміння етико-правової культури. Практикуми, групові обговорення та взаємне оцінювання дозволяють майбутньому психологу закріпити здобуті знання, розвинути здатність до самокорекції та критичної оцінки власних дій, що у підсумку сприяє підвищенню професійної відповідальності та готовності до етичного й правомірного виконання професійних обов'язків.

Загальні висновки. Таким чином, формування етико-правової культури майбутніх психологів є комплексним процесом, який поєднує кілька взаємопов'язаних компонентів: освітнє середовище закладу вищої освіти, дисципліни етико-правового спрямування, інтерактивні методи навчання та практичний досвід. Освітнє середовище забезпечує атмосферу партнерства, взаємоповаги, академічної доброчесності та підтримки, що сприяє розвитку моральних і професійних якостей студента. Дисципліни етико-правового спрямування формують системні знання про етичні норми, професійні стандарти та правові основи діяльності психолога. Інтерактивні методи навчання, аналіз

професійних кейсів та рольові ігри стимулюють критичне мислення, рефлексію та практичне застосування теоретичних знань.

Поєднання цих компонентів із практичними заняттями, моделюванням професійних ситуацій і груповими обговореннями дозволяє студентам формувати цілісне розуміння етико-правової культури та готовність до етично виважених і правомірних рішень у майбутній професійній діяльності. Отже, системна гуманізація освіти, що інтегрує етичну та правову підготовку, є ключовою передумовою підготовки висококваліфікованого психолога, здатного діяти відповідально, гуманно та професійно у сучасному соціальному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дьюї, Д. (2003). *Досвід і освіта* (М. Василечко, пер.). Львів: Кальварія.
2. Духовно-моральна безпечність–напруженість у психологічній безпеці особистості. (2021). *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-13-9>
3. Іващенко, А. І. (2015). Етапи професійного розвитку майбутнього психолога. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки*, 135–142.
4. Іващенко, А. І. (2020). *Професійна рефлексія як механізм саморозвитку майбутніх психологів*. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.
5. Корольова, І. І. (2016). Професійно-педагогічна рефлексія як чинник фахового становлення майбутнього вчителя. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 12(65), 45–50.
6. Лучанінова, О. П., Штапенко, Е. П., & Гулівець, О. М. (2024). Особливості професійної підготовки вчителів зі STEM-освіти в умовах екосистеми університету засобами цифрових технологій. *Імідж сучасного педагога*, 4(217), 5–12. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-5-12](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-5-12)
7. Молодиченко, В. В., & Молодиченко, Н. А. (2021). Підготовка майбутніх учителів до роботи в умовах полікультурного освітнього середовища. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 81, 161–165.
8. Міністерство освіти і науки України. (2019). *Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 053 «Психологія»*. Київ.
9. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*. (2007). Т. 1: *Теорія та історія педагогіки* (В. Г. Кремень та ін., ред.). Київ: Педагогічна думка.
10. Помиткін, Е. О., & Помиткіна, Л. В. (2019). Психолого-педагогічний супровід духовно-культурного виховання особистості у ХХІ столітті. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2, 153–167.
11. Помиткін, Е. О. (2012). Психологія професійного вибору. *Психологія і особистість*, 2, 171–172.
12. Роджерс, К. Р. (1969). *Свобода навчатися*. Columbus, OH: Charles E. Merrill.
13. Савченко, О. В. (2016). *Рефлексивна компетентність особистості: монографія*. Херсон: Вишемирський ВС.
14. Шевченко, Н. Ф. (2015). Особливості трансформаційних змін у смисловій сфері фахівців на початковому етапі професіоналізації. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*, 50, 346–354.

ETHICAL AND LEGAL CULTURE OF FUTURE PSYCHOLOGISTS IN THE CONTEXT OF HUMANIZATION OF HIGHER EDUCATION

Olha Sypchenko

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Department of Higher School Pedagogy
SHEI "Donbas State Pedagogical University",
Dnipro, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-2476-8092
sypchenko.olha@gmail.com

Tetiana Shulha
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Postgraduate Department,
SHEI "Donbas State Pedagogical University",
Dnipro, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-7008-4615
shulha.tetiana90@gmail.com

Maryna Butyrina
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Department of Theory and Practice of
Technological and Professional Education
SHEI "Donbas State Pedagogical University",
Dnipro, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-2678-749X,
butyrina_mv@ukr.net

Abstract. At the present stage of development of Ukrainian society, there is an increasing demand for psychology professionals capable of performing their professional activities in accordance with ethical principles, legal norms, and humanistic values. The professional activity of a psychologist involves a direct influence on an individual's inner world, which entails heightened responsibility for decision-making and its potential consequences. In this context, the problem of purposeful formation of ethical and legal culture of future psychologists in the process of their professional training in higher education institutions becomes particularly relevant.

The analysis of scientific publications shows that issues of higher education humanization, professional ethics, and legal culture of personality are widely represented in national psychological and pedagogical research. At the same time, most studies focus on individual aspects of ethical or legal training of future specialists. The approach to integrating these components into a holistic ethical and legal culture of future psychologists under the conditions of humanization of the educational process remains insufficiently developed.

The subject of the study is the process of professional training of future psychologists in higher education institutions. The purpose of the article is to theoretically substantiate the essence of the ethical and legal culture of future psychologists and to identify the main ways of its formation in the context of higher education humanization.

The article reveals the content of the concept of ethical and legal culture of future psychologists as an integrative personal and professional formation. The role of humanization of the educational process, educational environment, ethical and legal disciplines, and interactive teaching methods in developing the ability to make ethically balanced and legally justified professional decisions is substantiated. The experience of Ukrainian higher education institutions in integrating ethical and legal components into the training of psychologists is analyzed.

It is concluded that the formation of ethical and legal culture of future psychologists is a

systemic process, the effectiveness of which is ensured by the humanization of education, the integrity of professional training content, and the combination of theoretical and practical components of learning.

Keywords: ethical and legal culture; humanization of education; professional training of psychologists; educational environment; ethical and legal competencies; interactive teaching methods.

REFERENCES

1. Dewey, J. (2003). *Experience and education* (M. Vasylechko, Trans.). Lviv: Kalvariia. (Original work published 1938)
2. Spiritual and moral security–tension in the psychological security of personality. (2021). *Bulletin of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine*, 3(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-13-9>
3. Ivashchenko, A. I. (2015). Stages of professional development of future psychologists. *Scientific Journal of Dragomanov National Pedagogical University. Series 12: Psychological Sciences*, 135–142.
4. Ivashchenko, A. I. (2020). *Professional reflection as a mechanism of self-development of future psychologists*. Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University.
5. Korolova, I. I. (2016). Professional and pedagogical reflection as a factor of future teacher professional development. *Pedagogical Education: Theory and Practice*, 12(65), 45–50.
6. Luchaninova, O. P., Shtapenko, E. P., & Hulivets, O. M. (2024). Professional training of STEM teachers in the university ecosystem using digital technologies. *Image of the Modern Teacher*, 4(217), 5–12. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4\(217\)-5-12](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-4(217)-5-12)
7. Molodychenko, V. V., & Molodychenko, N. A. (2021). Training future teachers for work in a multicultural educational environment. *Scientific Journal of Dragomanov National Pedagogical University. Series 5: Pedagogical Sciences*, 81, 161–165.
8. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2019). *Higher education standard of Ukraine: Specialty 053 Psychology*. Kyiv.
9. Pedagogical and psychological sciences in Ukraine. (2007). *Vol. 1: Theory and history of pedagogy*. Kyiv: Pedagogical Thought.
10. Pomytkin, E. O., & Pomytkina, L. V. (2019). Psychological and pedagogical support of spiritual and cultural education in the 21st century. *Spirituality of Personality: Methodology, Theory and Practice*, 2, 153–167.
11. Pomytkin, E. O. (2012). Psychology of professional choice. *Psychology and Personality*, 2, 171–172.
12. Rogers, C. R. (1969). *Freedom to learn*. Columbus, OH: Charles E. Merrill.
13. Savchenko, O. V. (2016). *Reflexive competence of personality*. Kherson: Vyshemyrskyi VS.
14. Shevchenko, N. F. (2015). Transformational changes in the semantic sphere of specialists at the initial stage of professionalization. *Bulletin of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University*, 50, 346–354.

Матеріали надійшли до редакції

01.10.2025 р.